לק"י

ספר

עוז ושלום

פרקי חיים עמוסי לימוד, עשייה, מנהיגות ותלאות

של מורנו ורבנו עט"ר

רבי שלום עוזירי זצוק"ל

ליקט כתב וערך

נכדו

יאיר עוזירי

מכון
משנת
הרמב"ם
קרית אונו - תשע"ח

בסיוע

משרד התרבות והספורט

מינהל התרבות -

המחלקה למוסדות מחקר ומורשת

©

כל הזכויות שמורות

ליאיר עוזירי
052-7691461

ולמכון משנת הרמב"ם

אין להעתיק ספר זה או קטעים
ממנו בצורה כלשהי ובאמצעי
כלשהו (אלקטרוני, מכני או אחר)
ללא אישור מפורש בכתב מהמוציא לאור

תשע"ח
2018

מכון משנת הרמב"ם

מכון מש"ה - לחקר משנת הרמב"ם
ת"ד 211 קריית אונו,
טל' 03-5351119, 03-5353570
פקס: 1533-5351119
E-mail: Halichot@zahav.net.il
www.net-sah.org

ל.ק.י

"ווי להאיי שופרא דבאלי ארעא"

זכרה לי אלו-הי לטובה כבוד אדוני אבי

ר' **חיים** בן כמה"ר **שלום עוזירי** ז"ל.

אבינו נולד בשנת תרצ"ד - ברמ"ה לשטרות- בעיר מנאכ"ה, בן בכור לאמו מרת **בנייה** בת ר' **יוסף עראקי** ע"ה אשת הרה"ג **שלום עוזירי** זצ"ל.

משחר נעוריו היה צמוד לאביו ושמשו כפי כוחו עד פטירתו. בחצי ימיו נתגלתה מחלה ממארת שקיננה בגופו. לאחר שלוש שנות ייסורים ומכאובים השיב נפשו לבוראה כשהיא זכה וברה והוא בן 55 שנים.

אבא היה איש ספר שלא מש מידו בכל שעה פנויה. זכורים במיוחד ימי הבוקר המוקדמים עת התגבר כארי וקם משנתו כשעה לפני עלות השחר ונשמע קולו הלוחש בקראו ממדרשי חז"ל. בהגיע זמן תפילת שחרית הלך לבית הכנסת למלא חובתו ליוצרו.

היה ראש וראשון לגמילות חסד של אמת. בהיוודע לו על מותו של מי מבני הקהילה היה זה הוא אשר דאג להוצאת תעודת פטירה וארגון סדרי הטהרה והקבורה במיומנות ובחשאי שלא על מנת לקבל שכר או הערכה.

שימש שנים רבות בבית הכנסת "יד הרמב"ם" בקרית אונו כש"צ וכחזן וכן כתוקע בשופר בראש השנה. זכור במיוחד הרושם העז שהרעיד לב כל הנוכחים עת השמיע בקולו הרם והנוגה את הקטע המרטיט "כמא דשמעתון קל שופרא הדין וגו'".

מידי מוצאי שבת ואף בלילות השבוע היה מצטרף לר' שלום ימיני ע"ה ושניהם היו סובבים בין בתי אנשי הקהילה לגבות כספי תרומות, נדרים ונדבות לבית הכנסת ולקופת מתן בסתר לעניים.

כבקי בשירת הקודש של יהדות תימן, כפי שלמד מאביו, חבר לגיסו וידידו מנחם ערוסי הי"ו וחברים נוספים לייסד את מקהלת בני תימן - ק. אונו, אשר שמה לה למטרה לשמר ולהנחיל שירת תימן לבני הדור הצעיר.

עבד למחייתו ופרנסת אנשי ביתו במשך שנים רבות כאיש תחזוקה באוניברסיטת 'בר-אילן' במקצוע השרברבות, ומידי פעם נענה לפניית אנשי שלומו וביצע תיקונים בביתם בחצי המחיר ממש.

לסיפור מדהים נחשפנו אליו רק לאחר מותו, כשנודע שהטריח עצמו והקליט על גבי קלטות קריאת חמשת חומשי תורה - מקרא ותרגום - לבקשת סטודנט 'סגי נהור' שנבצר ממנו למלא חובת קריאה שמו"ת.

נלב"ע י"ב אייר תשמ"ט

בהליכה בנתיב שפילס לפנינו ננוחם ויישמר זכרו בליבנו לעד.

הכותב בכאב בנו **יאיר** בשם אימו שתחי' ויתר אחיו ואחיותיו.

תוכן העניינים

עמ'

דברי ברכה – הרב רצון ערוסי..... 7

דבר העורך – מבנה הספר, אודות שמו של הספר, אודות הספר "עקבי שלום"..... 9

פתיחה בנימה אישית..... 15

שער ראשון – מנהיגותו ופעליו

חלק א' – מנאכ'ה בין השנים 1890-1949..... כג

מנאכ'ה/ שלבים הדרגתיים בהתפתחותו התורנית עיונית/ המחלוקת בתימן/ המחלוקת ביהדות מנאכ'ה/ משרת ציבור באמת ובאמונה/ נושא בעול הפרנסה בצמוד לבטחון בה'/ נושא משמרת ספרי הקודש/ אירועים של אסונות ומקרים קשים – אסון ה"זאעקה" במנאכ'ה/ קיבוץ הקהל לתפילה בעת עצירת גשמים/ פטירת מ"ו הרה"ג יחיא אלאביץ'/ שינוי יעוד קופת ר' מאיר בעל הנס לטובת עניי העיר/ מכתבים בין ארץ ישראל לתימן – מכתב מישראל עוזרי מארץ ישראל אל אחיו שלום בתימן – מכתב מיוסף עוזירי לאחיו שלום – מכתב מר' שלום אל יחיא בן שלמה כסאר/ פעמי הגאולה.

חלק ב' – עין שמר 1950..... סט

במחנה מעבר עין שמר ג'/ ארגון לימוד תשב"ר במחנה/ תפילה לרפואת הילדים/ ביטוח חובות ישנים.

חלק ג' – זנוח [זרקא – דיר אבן ג'] בין השנים 1950-1956..... פ

פעילות רבינו כרב מקומי ויו"ר הוועד הדתי במושב זנוח/ דרישת ספרים, טליתות, תפילין, מזוזות וריהוט/ דרישת תקציב לתיקון ספרי תורה/ הדאגה לדור הצעיר הנכנס לעול המצוות/ גם המבוגרים זקוקים לחוויה רוחנית/ דואג ומטפל גם בעולים שאינם יוצאי תימן/ רודף צדקה וחסד/ קשריו של רבינו שלום עם הסתדרות מורי אגודת ישראל/ התכתבויות עם וועד הפועל של פועלי אגודת ישראל.

תוכן העניינים

הקשר וההצטרפות לאגודת הרבנים הספרדים בישראל/ בחירת רב ספרדי ראשי/ הקשר של רבינו שלום עם הסתדרות הפועל המזרחי בישראל/ תגובת רבינו לנסיון ההתאגדות של התאחדות התימנים/ נאמן הציבור על הקדשים של ספרי תורה וספרי קודש/ תביעה משפטית בעניין ס"ת שהיה באחריות רבינו שלום/ קשיי עול הפרנסה/ הרב שלום נפסל מלבצע סידור חופה וקידושין.

חלק ד' – קרית אונו בין השנים 1956-1982..... קס

התעסקותו בסופרות סת"ם/ קבלת תפקיד רשמי במועצה הדתית/ שחיטת בהמות/ מכירה והפצה של ספרי קודש/ רכישת בית הקבע/ איש הצדק והיושר/ תרומה והקדשה של ספרי קודש לביהכ"נ תחת נאמנות רבינו שלום – הקדשת שלום גוזי ואשתו חמאמה – הקדשת ר' שלום לעילוי נשמת אחיו ישראל – הקדשת חזקיא בן יוסף עוזירי (אחיין ר' שלום) – הקדשת ספרים ע"י סלימאן בן חיים צאלח/ איש הרינה והתפילה/ אחרית שהיא ראשית.

שער שני – הגותו התורנית והרוחנית

חלק א' – שאלות ותשובות אל ומאת רבני צנעא, ותשובות לשאלות שנשאל מבני קהילתו, ועוד כיו"ב..... קפז

פרשת שוד הספרים נוסח קהילת מנאכ'ה/ שו"ת ע"פ צילום כת"י בעניין היתר טלטול בשבת בעיר מנאכ'ה/ 5 שאלות שמארי תנעמי ביקש עליהן תשובה/ סדרת שאלות ששאל רבינו שלום את רבני צנעא: מ"ו יחיא ן' סלימן קאפח, מ"ו יחיא ן' סאלם אביע', מ"ו יחיא ן' מוסי' יצחק, ונפרשו על פני מספר שנים – בעניין הכנת תאורה ביום טוב ראשון להדלקה עבור יום טוב שני – בעניין ברכת הגומל בחניית ביניים – בעניין מחט שניקבה בית הכוסות – בעניין להחם תבשילין בתנור בשבת על גבי קדירה – בעניין בהמה מסוכנת שנקנתה מגוי בזול ונמכרת לישראל במחיר

תוכן העניינים

מלא – בעניין ביטול התקנה של עור של הקדש – בעניין איסור טעימה או אכילה לפני תפילות – בעניין מקוה שיבשה והדרך להכשירה מחדש – בעניין סעודת צהריים לאחר זמן מנחה גדולה – בעניין לשתות מים קודם קידוש בשבת – בעניין מתנה שנתן אב לבתו אם יכול לחזור ולקחת – בענין ספר תורה שנקרע – פסק דין של בי"ד מנאכ"ה בראשות ר' שלום בעניין חלוקת רכוש בגירושין – בעניין תפילה אחת כתקנת ר' הרמב"ם – בעניין מיקום הפולין שבגולגולת – בענין טבילת אשה – דין אבל לפני שנודע לו על המיתה – שאלה נשאלה מענין הזהר, ותשובות – בענין עגלה של קטן, ובענין נעלי גומי ליו"כ ות"ב – תשובת הר"ר יוסף קורח בענין מנורת לוקס – בענין אשת חמיו שאינה אם אשתו, תשובת הר"ר עמרם קורח – בעניין תערובת קמח וחומוס בפסח – בענין ספרי תורה של עדות אחרות – תשובה בעניין עמידת ש"צ במקום גבוה – בענין זרעים מבטלים דירה, תשובת הר"ר נדאף – תשובת ר' שלום לשאלת ר' שלמה בן יוסף צדוק/ קשריו של רבינו שלום עם הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל בשו"ת ובמסחר ספרי קודש – בענין חיוב האב לתת מדור לבתו – בענין קדושה וקדיש – בענין שינוי שער המטבע ביחס להחזר הלואה – בעניין לברך על ס"ת של עדות אחרות – בענין שומרת יבם.

חלק ב' – מאמרים והתכתבויות סביב מקומו של הרמב"ם בפסיקת יהודי תימן..... רסז

מעמדו של הרמב"ם בדרכי ההנהגה והפסיקה של יהדות תימן/ חלופת מכתבים עם מארי חיים ימיני/ מזכרת לועדי אגודת "יד הרמב"ם"/ חלופת מכתבים עם ר' יהודה ור' שלום בני מארי חיים ימיני/ חלופת מכתבים עם הרב אהרון חמדי/ בענין קריאת מפטיר בשבת ור"ח וכן בפורים/ בעניין נטיעת עצים בחצר ביהכ"נ/ הנחת תפילין בחול המועד.

תוכן העניינים

חלק ג' – דרשות, תוכחות, קינות וכיו"ב..... רצז

פרק הדרשות – על פרשת מקץ וחנוכה/ על פרשת ויחי/ על פרשת בא/ הסבר למה אומרים שבת שלום/ לימוד עיקרי/ לפרשת קרח/ לפרשת עקב/ העתק דרוש מכת"י.

פרק התוכחות – זרוז על שמירת המסורת/ בנים אתם לה'/ תוכחה כואבת על נטישת מסורת תימן בהנהגות תפילה ולימוד ואבדן הצניעות/ תוכחה וזירוז על שמירת נוסחאות התפילה/ על חשיבות התפילה שתהיה בכוונה, בדקדוק ובציבור – הקפדה על הפרדה בין גברים לנשים/ תוכחה להשתדל בשמירת המצוות בעקבות אירוע קשה בירושלים/ קריאה נרגשת לציבור לקראת הבחירות, לתמוך רק במפלגות דתיות/ קריאה לחזרה בתשובה לקראת ימים נוראים/ תוכחה ומוסר לקראת יום הדין.

פרק הקינות – קינה על שאירע בצנעא בשנת תש"ח/ קינה והספד על פטירת הרה"ג יחיא אביע' – קינה על אסיפת גדול הדור/ קינה על צרות מאויבים ודוחק הפרנסה/ הספדים וקינות בעקבות הריגתם של יוסף מנצור ויחיא קחטה בזנוח – הספד על יוסף מנצור וזכריה קחטה הי"ד – דברים שנשא בכנס אזכרה לנרצחים/ הספד על שלמה בן אברהם נדאף נע"ג/ הספד באזכרה לר' יוסף נכד הרה"ג אברהם צאלח/ הספד על ר' יוסף עוזרי אחיו של רבינו שלום/ קינות לחללי מלחמת תשרי תשל"ד שהתחילה ביום הכיפורים.

שער שלישי

הספדים שנישאו בימי השבעה ולאחריהם, וכן מאמרים ודברים פרי עטם של תלמידים ומקורבים..... שמא

הספדים שנאמרו בימי השבעה ולאחריהם – הספדו של מוקירו וחברו הרה"ג יוסף בן כה"ר שלום קורח/ הספד בכתב מאת מוקירו ר' יוסף רמתי/ מכתב הניחום של ר' חיים ריעאני/ הספד

תוכן העניינים

מחורז מאת מר נחמיה רדעי/ קינות שנרשמו על ידי נכדיו הנושאים אקרוסטיכון של שמו.

מאמרים – מאמר קצר מאת הרה"ג רצון ערוסי שליט"א/ מאמר מורחב מאת מר חיים עמרני הי"ו/ מאמר מורחב מאת ד"ר מנשה ענזי.

נספח – לזכר בנו יוסף הי"ד שנקטף בדמי ימיו ע"י מרצחים מחבלים..... **שפז**

תמונות מחיי רבינו שלום..... שצט

הקדשות והנצחות..... תט

ברכות..... תי

מפתח כללי.....תכא

הרב רצון ערוסי

רב העיר קרית אונו

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

יו"ר הליכות עם ישראל

ונשיא מכון משי"ה

רבנות: רח' הנשיא 54 קרית אונו. טל' 03-5348820, 03-5349510 פקס' 03-6358222

הליכות עם ישראל: ת"ד 211 קריית אונו. טל' 03-5351119, פקס' 1533-5351119

לק"י

ג' טבת תשע"ח

דברי ברכה

היה אצלי ר' **יאיר** ב"ר חיים ע"ה, בכמו"ר שלום ע"ה **עוזרי** הי"ו, ובידו גליונות ספר **עוז ושלום**, על סבו היקר באדם, הרב הצדיק, **שלום עוזרי** זצ"ל.

כבר כשנפטר סבו רצה ר' יאיר, כשהיה צעיר לימים, להוציא ספר לזכרו של סבו, אלא שנתגלגלו הדברים, בשל דברים שהזמן גרמן, ומצוקות העתים שפקדוהו, ה' ייטיב אחריתו מראשיתו. והוא דבק ברצונו, והואיל ואין דבר העומד בפני הרצון, יגע ומצא ועשה.

ועתה ב"ה יש כבר ספר. ויישר כוחו, ובספר זה מגולל המחבר את דברי הימים של סבו מילדותו ועד פטירתו, בליווי מסמכים מגבים, ומתוכם מתוארת דמות סבו כמנהיג וכרב, כאיש האמת והשלום, וכאיש עוז ושלום, הן בקורות חייו בתימן ובקורות חייו בארץ, בזנוח ואחר כך בקרית אונו.

ואליבא דאמת, שדברי הימים האלו אינם רק במהותם ביוגרפיה של סבו, אלא יש בהם דברי הימים של יהודי מנאכ'ה, וכן דברי הימים של יהודי תימן שעלו לארץ, ודבר קליטתם החומרית והרוחנית בארץ, ויש לחוקרי דברי הימים כר נרחב להתגדר בו ולפתח אותו, מתוך ספר זה, והמסמכים שמפורסמים בו.

ומעל לכל יש בספר זה שו"ת שסבו מו"ר הרב הצדיק **שלום עוזרי** זצ"ל ניהל עם חכמי צנעא, וכן עם מארי **יוסף קאפח** זצ"ל בארץ, ורבני א"י, ושו"ת אלו מתפרסמים בספר זה, בלי שום שינוי, בלי תוספת ובלי מגרעת.

וה' יזכנו למאורות כמאור (סבו ז"ל) שנסתלק מאתנו, כי אישיותו היתה ייחודית בשלימות המידות, מלבד ידיעת התורה ודביקותו במורשת.

ספר זה יצא לאור באמצעות מכון מש"ה, שפועל רבות לחקר משנת הרמב"ם ומורשת אבותינו ולהפצתם. יש להודות להם על כך. וה' יגמלם גמול טוב בעולם הזה ובעולם הבא.

ועל כן באתי על החתום

בברכה

רצון ב"ר יוסף **ערוסי** הלוי

דבר העורך

אברך את ה' אשר יעצני[1] ובכליותיי החדיר תחושה של שליחות, שעלי לבצעה ויהי מה. תחושה של הצורך להוציא מחושך לאור זיכרונות ומעשים של צדיק, כמאמר הנביא "והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי נלאיתי כלכל ולא אוכל" (ירמיה כ, 9). והצדיק הזה- אינו אלא סבא, מארי סאלם אלעזירי זלה"ה (ר' שלום ב"ר אברהם עוזרי), אב"ד העיר מנאכ'ה שבארץ תימן.

למען האמת אינני יודע אם סבי המנוח, לו היה רואה ספר זה, היה רווה נחת ומברך על הוצאתו לאור. בחייו הצנועים התרחק כמטחווי קשת מן הפרסום ומן ההשתבחות במעשים. וכיון שלא זו הייתה דרכו, התלבטתי רבות אם ראוי לפרסם את מה שהוא אולי רצה להעלים. כנגד זאת, ידועה אמרת חכמים "אין עושים נפשות לצדיקים, דבריהם הם זיכרונם" (ירושלמי שקלים מז, א). ומה שהכריע את הכף היא הידיעה שאנו חיים בדור של חולשות, בדור של שכחה, ושומה עלינו לשמר את מה שעלול לוֹבֵד. אז אמרתי אל לבי "עת לעשות לד' הפרו תורתיך" (תהלים קיט, 126). אזרתי מתני ונערתי חצני, ובדי עמל ליקטתי ליקוטי בתר ליקוטי, וחיפשתי בחומר רב מעזבונו של המנוח כדי לעמוד מקרוב על התגלמות האישיות שבו, ולהתבונן בחילו ופעליו של סבי. אף זאת עשיתי וניפיתי המוץ מן הבר, והשתדלתי להוציא דבר מתוקן מתחת ידי, עד כמה שידי הכהה מגעת וזאת למען הגדל תפארת התורה, לומדיה ועושיה.

כאן המקום לתאר את דרכי גלגולו של ספר זה המונח לפניכם הקוראים ואלה אינם פשוטים כלל ועיקר. ומעשה שהיה כך היה. מיד בתום ה"שבעה" למותו של סבי בחודש כסלו שנת תשמ"ב, כינסתי את בניו האבלים וסיפרתי להם על מחשבתי להוציא לאור עולם את כתביו של סבא. קבלתי את רשותם לאסוף ולכנס את כל החומר הנמצא בביתו. ואכן עולם מלא ומופלא התגלה לנגד עיני. שפע רב של ספרי קודש ראשונים ואחרונים, שרכש וצבר ומאות מסמכים, שכתב ואסף פרי עמלו רב השנים הן בתימן – בעירו מנאכ'ה, והן בארץ ישראל – במחנה עין שמר, במושב זנוח ובקרית אונו.

נדגיש כי רוב המידע המתפרסם בספר זה מבוסס על המסמכים שנמצאו בעיזבון, ומפאת חשיבותם וערכם צרפנו ברבים מן הנושאים את צילומי

---

[1] ביטוי זה היה שגור בפיו של מו"ז ר' שלום עוזרי ומופיע להלן בחלק ממכתביו.

המסמכים המקוריים. בנוסף התבססנו על הקלטה שנערכה בבית סבי בשנת 1987 ע"י תלמידו ומקורבו מר טוב צדוק[2] הי"ו, וכאן המקום להודות לו על כי הואיל בטובו לאפשר לי לעבור על החומר המוקלט.

פרק נרחב ומיוחד הוקדש לסיקור הגותו הרוחנית והתורנית. רובו של פרק זה מתבסס על קובץ שאלות ותשובות שהריץ סבי אל גדולי התורה בעיר צנעא: מארי יחיא קאפח, מארי יחיא אביץ' ומארי יחיא יצחק, וכן תשובות של זקני לשאלות ששאלוהו בני קהילתו. למרבה הצער, קובץ זה יחד עם מסמכים וספרים שונים נגנבו מתיבה של סבא שנשלחה סמוך לעליה מתימן באנייה לנמל יפו. כל ימיו דאב מו"ז על אבדן כתביו וניסה בכל מאודו לאתר אותם, אולם לשווא. רק שנים לאחר מותו נודע לנו מפי פרופ' יהודה רצהבי ז"ל, חוקר תימן הידוע, כי גילה קובץ זה בספריה שע"י בית המדרש לרבנים בניו יורק ארה"ב (על אודות הגניבה ואיתורה ראה בהרחבה בפרק השו"ת בשער שני).

בטוחני כי הוצאת ספר זיכרון לזכרו של סבי הרה"ג שלום בן אברהם עוזירי זצ"ל, תגשים את מטרתה העיקרית, והיא למען ידעו הדורות הבאים כיצד צריך האדם השלם להתנהג עם בוראו ועם ברואיו. כיצד יכול האדם בשנות חייו עלי ארץ להכין את עצמו בפרוזדור- העולם הזה, כדי שיכנס לטרקלין- העולם הבא. לא כדי לשבח את המנוח נכתב ספר זה אלא כדי להתוות דרך לאלו החיים. לא כדי להלל אלא כדי שנדע עד כמה דלים אנו, ועד כמה רחוקים אנו מן המטרה, כמו שנאמר: "ואדעה מה חדל אני" (תהלים לט, 5) ואז, אולי, נתגבר על חולשותינו ונוכל להגשים את ייעודינו בעולם הזה.

ברור לי כי דלות המבטא וחולשת הכותב ממעיטים מערך העובדות כהווייתן. כמו כן ברור, שחלק ממעשיו הטובים אולי לא יבואו לידי ביטוי. ייתכן גם שיימצאו אי אילו מבין הקוראים החולקים על פיסקה זו או אחרת, או על תעודה או פרשנות כלשהי, אך להווי ידוע כי "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז. 20). אינני מתיימר לבטא בשלמות רעיונות והגיגים ע"ג הכתב, ואם טעיתי הרי שגגה היא, ועם הקוראים הסליחה.

בטוחני, קורא יקר, שכאשר תקרא ותעיין בדפי הספר תחוש לפתע התרוממות רוח ותשוקה עזה להזדהות עם הדמות המתוארת. העצה היא פשוטה

---

[2] לאחרונה, בשנת תשע"ה, הוציא מר טוב צדוק ספר "לקח טוב" שאף בו שזורים פרקי חיים של קהילת יהודי מנאכ'ה בתימן, במושב זנוח ובקרית אונו.

- הִדבק בתלמידי חכמים וכאילו אתה מתדבק בשכינה. אם ככה תעשה בהשפעת הקריאה, אזי נדע שהשגנו את מטרתנו וכל עמלינו לא היה לשווא.

מבנה הספר

בבואנו לערוך חיבור מעין זה המוגש בפניכם, אין מלאכתנו מן הקלות. הצורך להעלות על נס דמות הירואית ופעלתנית, מתוך כוונה להקיף את כל שטחי החיים שבהם עסק, הרי שהדרך ארוכה מאין סוף. עם זאת שאפנו שהספר יהווה, בין היתר, מקור ללימוד ולהקניית ערכים לקורא.

לכן נערך הספר באופן שהוא מחולק לשלשה שערים:

שער ראשון - תיאור פעליו ומנהיגותו.

שער זה מפוצל לארבעה פרקים כשכל פרק מתייחס למקום שונה בו הוא פעל:

חלק א' - מנאכ'ה בין השנים 1890-1949

חלק ב' - עין שמר 1950.

חלק ג' - זנוח בין השנים 1950-1956.

חלק ד' - קרית אונו בין השנים 1956-1981.

שער שני תיאור הגותו הרוחנית והתורנית.

שער זה מתחלק לשלשה חלקים:

חלק א' – שאלות ותשובות אל ומאת רבני צנעא, ותשובות לשאלות שנשאל מבני קהילתו, ועוד כיו"ב.

חלק ב' – מאמרים והתכתבויות סביב מקומו של הרמב"ם בפסיקת יהודי תימן.

חלק ג' – דרשות, קינות ותוכחות פרי עטו של מו"ז ושל אחרים.

שער שלישי – הספדים שנישאו בימי השבעה, וכן מאמרים ודברים פרי עטם של תלמידים ומקורבים.

מאמר קצר מאת **הרה"ג רצון ערוסי** שליט"א.

מאמר מורחב מאת **מר חיים עמרני** ז"ל.

בנוסף צרפנו בסוף הספר מאמר מורחב מאת ד"ר **מנשה ענזי** הסוקר בראייה מדעית ומחקרית את דמותו של הרב והמנהיג בקרב יהודי תימן, וגם נותן מבט היסטוריוגראפי על מחוז חראז בתימן שהעיר המרכזית בה היא מנאכ'ה.

בסופו של הספר הוספנו נספח לזכר בנו **יוסף** הי"ד שנקטף בדמי ימיו ע"י מרצחים בני עוולה בחודש אייר שנת תשל"ד.

אודות שמו של הספר

ספר זה הכתרתי בשם **עוז ושלום**, ולא בכדי. זאת מכיוון שבצירוף מילים אלו יש בהן כדי לבטא שתי תכונות חשובות שאפיינו את מו"ז. האחת – העוז, דהיינו הדחף לבטא באומץ וללא חת את מה שברי היה לו כנכון וצודק. והשנייה –אהבת השלום והבריחה מן השנאה גם מול יריבים רעיוניים. תכונות אלה שלכאורה מנוגדות האחת לרעותה השתלבו בהנהגותיו של סבי במידה מאוזנת ונכונה הראויה לאיש צדיק וחסיד כמוהו.

עם כתיבת שורות אלו נצנצה במוחי הבנת הפסוק: **"ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"**

למקרא פסוק זה התקשיתי, מדוע לגבי העוז הוצמד הפועל "יתן", ואילו לגבי השלום הוצמד הפועל "יברך" ?

ואז עלה בליבי הסבר מקורי, כי את העוז (=העזות) יתן ה' בידי האדם, ובבחירה החופשית שלו יש לאל ידו לעשות בתכונה זו גם שימושים שליליים. אולם כדי לשמור על השלמות החברתית והאנושית נחוץ כי ה' יברך את עמו בשלום, דהיינו זקוקים אנו בזאת לסייעתא דשמייא שבלעדיה "איש את רעהו חיים בלעו" (מס' אבות פ"ג, מ"ב).

בשם הספר **עוז ושלום** גם רמוז שמו של מו"ז **עוזירי שלום**, כי שם האדם מבטא את מהותו ואת רוחו.

מצאתי לנכון לציין את שם הספר גם בכותרת משנה **צדיק באמונתו יחיה.** כי כזה היה סבא. צדיק במשמעותה הנרחבת של המלה. איש רודף צדק ועושה מעשי צדקה, כי כזאת היתה אמונתו ועל פיה ניהל את חייו. ואף זאת, גם לאחר מותו חי הנהו, כי צדיקים במותם קרויים חיים.

ועל דרך החידוד נאמר, כי הוא וייחוסו רמוזים בשם כותרת המשנה כדלהלן:

צדיק – הלא הוא מו"ז ר' שלום עוזירי ע"ה.

באמונתו – הוא כמו המאמין הראשון והגדול אברהם אבינו שעליו נאמר "והאמין בה'", וגם שמו של אביו של מו"ז היה אברהם.

יחיה – רומז בזה על שמו של סבו של מו"ז יחיא.

ובמצרף ר' **שלום** בן **אברהם** בן **יחיא** עוזירי זצ"ל.

אודות הספר "עקבי שלום"

לפני מספר שנים פנו אלי חלק מבני דודיי והתעניינו באיזה שלב נמצאת עריכת ספר הזיכרון לסבינו. שמחתי על התעניינותם ופרשתי בפניהם את החומר הרב הנמצא ברשותי. כן פרטתי בפניהם את רעיונותיי בדבר אופן העריכה. הבנתי כי בכוונתם לסייעני ואף העברתי להם חומר כדי להקלידו במחשב. בן דודתי, בסיוע אשתו, עברו על החומר כיד ה' הטובה עליהם. לאחר זמן נתבשרתי כי נמצא בהדפסה ספר הזיכרון למו"ז ושמו "**עקבי שלום**". לצד הפתעתי הרבה נמלאתי הערכה על עבודתם, והבנתי כי נואשו מהמתנה רבת השנים והחליטו לעשות מעשה. בהזדמנות זו הנני מוקיר להם טובה וברכה.

אולם לאחר שעברתי ועיינתי בדפי הספר נוכחתי לדעת, כי למרות הרצון הטוב, אין בדברים שנכתבו שם כדי להביא לידי ביטוי נאמן ומספק של אישיותו רבת הפנים של מו"ז ר' שלום עוזירי זצ"ל. כמו כן הורגש חסרון הצגתם של עשרות המסמכים המקוריים שיאששו את הנכתב אודות פעליו של סבא.

דומני גם, כי העובדא שהעורך של הספר "עקבי שלום" לא חי במחיצתו ובקרבתו של סבא כפי שהיתה מנת חלקי, היה בה כדי לפגום ביכולת להביא את ארחו ורבעו של המנוח לידי ביטוי מדוייק ההולם את דמותו ודרכו.

אשר על כן נתמלאתי עוז ועידוד והשקעתי את רוב זמני הפנוי על מנת לבצע את עריכת הספר המוצג כעת בפני הקוראים לפי תכניתי המקורית, ובהסתמך על מאות המסמכים והתעודות שנמצאו בעיזבונו של סבי.

כמי שמצהיר על עצמו כממשיך דרכו של סבי וצועד בנתיב שפילס בפנינו, משוכנע אנוכי כי התוצאה שלפניכם היא הדבר הנכון והטוב ביותר שניתן היה להגיע אליו בנסיבות הקיימות.

על התודה ועל הברכה

בעמדי על סיפו של ספר חשוב זה מוצא אני חובה נעימה להודות , להלל ולשבח לכל מי שנטל חלק וסייע בידי להוציאו לאור עולם.

ראשונים במעלה הלא הם **רעייתי** מנב"ת ובני הגדול **יוסף-איתי** אשר השקיעו שעות רבות בהקלדת חלק נכבד מדפי הספר.

שלמי תודה והוקרה להרב **יוסף שבח** הי"ו שתרם רבות בהגהת דפי השו"ת והוספת מראי מקום.

לידידי מר **ישראל והב** שהוסיף השלמות והארות לדבר העורך.

ולרעי המלומד ד"ר **אורי מלמד** אשר תרם מזמנו לתרגם את רוב המסמכים, שנכתבו בלשון ערבית.

ואת עלית על כולנה, השה"ט מכובדי הרב **עזרא קורח** הי"ו, אשר נידב מזמנו הדחוק ובזמן קצר עבר על כל גליונות הספר ואיזן ותיקן והגיה וסידר כיד ה' הטובה עליו, עד שאפשר לומר שלולא הוא לא היה מגיע כלי מחזיק ברכה זה לידי מתכונתו הנוכחית.

ייזכר לטוב אחד ממוקיריו המובהקים של סבי, ר' **חיים עמרני** ע"ה, אשר מאמרו הנרגש שכתב בדם ליבו מובא בספר זה, ועוד בחיים חיותו בקשתי וקבלתי את אישורו לפרסמו. יהי זכרו ברוך.

ואחרונים חביבים חברי הנהלת מכון מש"ה בנשיאות הרה"ג **רצון ערוסי שליט"א** ובראשם ר' **יוסף פרחי** הי"ו ויד ימינו ר' **עתניאל מנצור** אשר נטלו על עצמם להדפיס ספרנו זה.

יבורכו הכל מאדון הכל ותהי משכורתם שלמה מאת ה'

כ"ד העורך

יאיר עוזרי

נכד להרה"ג שלום עוזירי זצ"ל

פתיחה בנימה אישית

בלילה שבין יום ראשון י"ז בכסלו לבין יום שני י"ח בכסלו תשמ"ב, נפל דבר בישראל- בכלל, ובקהילת יהודי מנאכ'ה - בפרט. נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון ה'.

היה זה דקות מעטות לאחר שחזרתי לביתי משיעור במחשבת ישראל, והשעה עשר וחצי בלילה. נקישות תכופות ובהולות נשמעו על דלת הבית, וקולו של בן דודתי קורא בשמי בקול צרוד קמעא. חשש קל ובלתי מוסבר התגנב בחטף לליבי, ומיד פתחתי הדלת.

'יאיר' – אמר לי – 'סבא הלך, בוא מיד לבית שם נמצאים כבר בני המשפחה'. דומיית מוות עטפה אותי, ובצעדים כושלים שרכתי רגלי לבית סבתי כדי לחזות בעצב במו"ז ר' שלום בן אברהם עוזרי כשגופו מונח על מזרון שעל גבי הרצפה עטוף בסדין לבן.

בזאת נסתיימה מסכת חיים ארוכה בת 92 שנים, מלאי תהפוכות ותלאות – מחד גיסא, ורבי הוד ועוצמה – מאידך גיסא, שעוד רבות ידובר ויסופר בהן ע"י יודעיו ומכיריו.

ניסיון דל נעשה על ידי, אני הכותב נכד המנוח, להעלות בדפים הבאים רשמים וקורות חיים שישפכו, ולו במעט, אור נגוהות על שנים ארוכות אלה, וגם כדי להפיג את הצער שבלב על האבדה שאבדה עלינו בהילקחו מאתנו.

כאמור, בן 92 שנה היה במותו. בשנותיו האחרונות כבה מאור עיניו לאיטו עד שהיה נזקק לניוד בכיסא גלגלים. מאוחר יותר אף כשלו רגליו ונחלש גופו, עד שהיה רתוק למיטתו. כך דעך לאיטו, סובל מכאובים בכל חלקי גופו, עד אשר השיב את נשמתו זכה וטהורה לבוראה.

כשבאים לתאר דמות אצילית כמו זו של סבא, הפה נאלם, היד רועדת והלב מהרהר: איך? ובמה? ניתן להתחיל. אם היתה זו דמות ככל הדמויות, הרי שלא היה מורגש צורך כה עז לשבת ולהנציח אותה במילים כתובות. אם היה הוא אדם בעל תכונה מסוימת אחת, הרי שאפשר היה להתמקד בה ולהרעיף ולהכביר מילים בשבחו. אך לא כן היה סבא. סבי היה איש שהכול בו, כמדרש חז"ל 'איש אשכולות'. בתכונותיו שילב קצוות שונים: תקיפות וגם רוך, שלוה ואף זעם, חיוך וגם עצב. עד שנדמה שבכל מה שתתאר אותו וכל מה שתספר בשבחו הרי המעטת את כבודו והודו.

למרות זאת, אנסה לעבור, ולו ברפרוף, על פני מסכת חייו הארוכה, ולדלות אי אילו פרטים והנהגות שישקפו את הקשת הרחבה של איכויותיו ואופיו. השראה רבה לתיאורים אלו קיבלתי בשבעת ימי האבל, שבהן נצמדתי למשפחה האבלה, ושמעתי בשקיקה כל אדם, רב או תלמיד, מעריץ או מתנגד, שהרבו לדבר במקצת שבחו, ותיארו מפגשים שהיו להם אתו בכל גווני חייו הסוערים.

סדר יומו בחול: זכורים לי היטב ימי החול, בעוד שהיינו גרים עם סבי באותה הדירה. לקראת בוקר, עוד בטרם האיר השחר, כבר היו הגברים שבבית ערים ומתכוננים במרץ ליציאה לבית הכנסת, כמאמר נעים זמירות ישראל "אעירה שחר". זוכר אני את עצמי כילד צועד במהירות בעקבות סבי. השמיים עודם זרועים כוכבים בוהקים, והיקום כולו עדיין נם את שנתו. בלחש היה מקרא אותי את ה'פתיחה' – הוא הפיוט 'אדון העולמים' שלפני ברכות השחר. משפט אחר משפט הייתי חוזר אחריו, ולא היינו מגיעים עד פתח בית הכנסת וכבר סיימנו תפילה זו. בבית הכנסת היו באותה שעה רק שני זקנים, ויחד עם סבי למדו משניות עד שיגיע זמן תפילת שחרית. כמה נעימה היתה באותה שעה מנגינתם של שוחרי בית המדרש. הגיע הזמן, וכבר התקבצו עשרה למניין, ואז סבי היה מברך בקול על עטיפת הטלית וכולם עונים אחריו 'אמן'. מיד היה פותח בקולו הערב 'המהולל לעולם' שלפני 'ברוך שאמר'. בסיום התפילה נשארו לומר ה'שילוש' כמנהג יהודי תימן, ונפטרים לדרכם. סבא היה אז ממהר למכולת עם רשימת קניות שהוכנה מבעוד מועד, או אל האטליז של עוזרי לקנות תרנגולת חיה. וכשמגיע לביתו מזדרז ולוקח את סכין השחיטה, ולאחר הברכה שוחט כדת וכדין, ומטיל העוף השחוט אל קרקע הגינה, וכמובן מבצע את כיסוי הדם בעפר. לאחר מכן נכנס אל הצריף שנבנה במיוחד לשימושו, ובו היה מגיה ומתקן ספרי תורה עבור לקוחותיו, ומובן מאליו ששנה ולמד ועיין במשנה, תלמוד ומחשבת ישראל. לקראת שעת המנחה היה צועד באון לבית הכנסת, יושב ושונה עם מי שהיה עימו עד שעת תפילת מנחה. איני יכול לשכוח את נעימת קולו המשתנקת בכאב ודמע כאשר היה שליח ציבור בתפילה זו. זכורני בילדותי שלא הבנתי מדוע בוכה הוא בימים כתיקנם, ורק כשבגרתי הבנתי את עומק רגשותיו בהיותו מחובר לכל מילה ומילה שהוציא מפיו על בקשת צרכיו וצרכי עמו וקהילתו.

סדר יומו בשבתות וימים טובים: בערב שבת, עם השלמת ההכנות לקראת קבלת שבת, מתלבש היה בשמלתו היפה ביותר והבהירה, עוטף עצמו בטלית מצוצית, ובצעדים מאוששים מהלך לכיוון בית הכנסת. תמיד השתדל להיות בין הראשונים המקבילים פני שבת מלכתא. עד שיגיע זמן מנחה היו אומרים הקהל

בנעימה המיוחדת ובקצב איטי את 'שיר השירים' וכן הלאה על הסדר עד סיום התפילה. בזריזות היה חוזר לביתו, ומיד מקדש על היין מיושב בנעימה וברננה.

בשונה ממנהגו בתימן, הנהיג בביתו לדחות את ה'געלה' לאחר הסעודה, כיוון שנוכח שהדור הצעיר הגדל בארץ ממלא בטנו בתקרובת ה'געלה' ושוב אין הוא יכול לסעוד את ארוחתו כראוי. היה גם יתרון נוסף, שיכולנו בצורה זו להאריך בישיבה שלאחר הסעודה ולהרבות בשירי קודש, בלי הלחץ של הצורך למהר ולסיים כדי לסעוד. חלק זה של השירה היה המרנין ביותר, בשל קולו המשתפך והמשתוקק של סבא, שהיה אמן בסלסולים ובנעימות המיוחדות לו.

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. עוד לפני עלות השחר מקיץ משנתו, מעיר את ילדיו, ונחפז לבית הכנסת שמא יקדימנו אחר. לומד עם מי שכבר נמצא, משניות עם פירוש ברטנורא ופירוש הרמב"ם. בהגיע העת מתחילים 'התיקון' עד זמן תחילת התפילה.

מידי פעם, ולפי הצורך, היה קם ומודיע לציבור הודעה, או שהיה מעיר הערות כלשהן בעניין ההתנהלות הציבורית. בדרך כלל היה כותב לעצמו מראש את הדברים שתכנן לומר. הדברים שהשאירו רושם עז היו בתקופות של חרדה לאומית – לפני המלחמות או בעקבות פיגועים ואסונות. אז היה פונה אל הציבור ומבקש,למרות הטרחה, לזעוק אל ה' באופן שכל הקהל יעמדו למול ארון הקודש הפתוח ויאמרו 'ויושע' (שירת הים), כמנהגם עוד בגלות תימן. כשהיו מגיעים לפסוק "תיפול עליהם אימתה" וגו', כל העם היו מרטיטים בקולם בעצמה רבה, ופעמים שהיו חוזרים על פסוק זה ג' פעמים.

בקיאותו המופלאה: שליטה עצומה גילה בכל תחומי הלימוד: מקרא, משנה, גמרא, וכמובן במשנתו של הרמב"ם. הדבר היה ניכר לעין ולאוזן בערוב ימיו, כאשר כהו עיניו, וכשהובל לבית הכנסת והוצב ליד הרב המלמד, לא עברו שניות מועטות, ואם מצא שהרב מוסר השיעור לא דייק בלשון הגמרא, היה מעיר ומתקן מתוך הזיכרון. כאשר נחלש ביותר והיה רתוק למיטתו, לא השלים בקלות עם מצבו וניתוקו מהלימוד, והיה משנן בעל פה מה שלמד בצעירותו ובבגרותו. היינו, הבנים והנכדים, יושבים לפניו בתורנות על פי בקשתו, וששה סדרי משנה פתוחים בידינו. הוא היה מתחיל לגרוס משנה אחר משנה ממסכת ברכות והלאה על הסדר, ומבקש לעקוב אחריו ולתקנו אם שגה, או להזכירו מילה מסוימת אם נשתכחה הימנו. כך היה שונה על פה מסכת אחר מסכת. בהיותי נפעם מגודל בקיאותו וזכרונו הבלתי רגיל, אמרתי: 'סבא, אתה גאון'. ענה לי סבי, ודמעות חונקות את גרונו, 'לזה אתה קורא גאון? הרי בגילך ידעתי את כל הש"ס משנה ישר והפוך!'.

בימי השבעה קם בנו בכורו, אברהם, והזכיר לנו שסבא תמיד היה אומר: 'בני! היו זהירים ללמוד משניות על פה כפי כוחכם, כי האדם אינו יודע שמא יכהו עיניו באחרית ימיו ואז יהיה שימוש רב ללימודו בצעירותו', וכמו ניבא את עתידו, ובקיאות זו עמדה לו להגות בתורה גם כאשר מאור עיניו נלקח ממנו.

התמדה: בלמדו לפני רבותיו הפציר בהם לחזור ולהסביר עניינים שהוקשו בעיניו עד אשר הובנו ולובנו כדבעי. כן העיד גם ר' יוסף קורח בהספדו על רבינו (עיין בפרק ההספדים).

דבקות: היה נאמן לתורה והנהגה שקיבל מפי ר' יחיא קאפח (הישיש), והתעקש לנהוג בסוגיות שונות שרוב העולם נהג אחרת, אך מכיוון שהיתה לו הוכחה מבוססת עליהן, דבק בדרכו. כמו למשל: הנחת תפילין בחול המועד, או אמירת נקדישך לעולם בכל תפילה.

גאונות: הערותיו הרבות כמעט בכל ספר שעבר תחת ידו ועיניו הבוחנות, אם בגרסה או בתיקון טעות סופר, וגם בסברה.

ענווה: במכתביו אל יריבים, מתנגדים וחולקים, הוא פונה ביראת כבוד ובענווה מירבית. כמו כן כאשר נדרש להשיב בכתב לשואליו, הצניע עצמו כמי שאינו ראוי להשיב.

גמילות חסדים: רודף מעשי צדקה וחסד גם על חשבון משפחתו, בריאותו וממונו. תמיד היה נכון לעזור לזולת. מעורבותו בהצלת יתומים בתימן, ובחלוקת כספי צדקה לנזקקים, יחד עם רעהו ר' חיים ימיני. ערך מגביות כספים לעשרות מוסדות בארץ (ראה בפרק רודף צדקה וחסד עמ' קי).

נעימות קולו: ה' חננו בקול ערב. גם בשירה – היה ידוע בסלסוליו המקוריים, ואף בקינה – נעימותיו היו מיוחדות לו בקריאת מגילת איכה בתשעה באב, ועוד. רבים ניסו לחקותו אך ללא הצלחה יתרה. רבים יותר זוכרים אותו גם בשל קולו המיוחד המשתפך בערגה שצער של הגלות ניכר בו.

ייסוריו: נרדף היה על ידי מתנגדיו בתימן עד כדי גרימת מאסרו על ידי השלטונות. מותו של בנו יוסף והוא בן 21 בפיגוע מחבלים בבקעת הירדן,

היעלמותו של נכדו בצלאל בצוללת 'דקר', וכמובן מכאוביו הגופניים בערוב ימיו, כל אלה קיבל עליו באהבה כדין שמיים, והיה חוזר ואומר 'ייסרתני ואיוסר'[3].

מנהיגות: מפניו ניבטו סמכות והדר שאין אדם יכול לעמוד בפניהם. באשר הלך סחף אתו את הסובבים אותו. תקיפותו ויכולתו לעמוד בראש ציבור, שיוו לו מראה של לוחם העשוי ללא חת הדבק במטרתו ללא פשרות.

[3] עדה"כ בירמיה לא, 18.